

Glasbena društva v dolgem 19. stoletju: med ljubiteljsko in profesionalno kulturo

Jernej Weiss

Univerza v Ljubljani / Univerza v Mariboru

Znanstvena monografija z naslovom *Glasbena društva v dolgem 19. stoletju: med ljubiteljsko in profesionalno kulturo* namenja pozornost delovanju glasbenih društev, brez katerih si glasbenega življenja v omenjenem obdobju ne moremo predstavljati. V ospredju zanimanja tokratne monografije je širše društveno delovanje v dolgem 19. stoletju. Med najpomembnejša glasbena društva na Slovenskem prištevamo Glasbeno matico Ljubljana, katere častitljivi 150-letni jubilej smo zaznamovali leta 2022.

Kot v svoji, doslej najbolj celoviti raziskavi delovanja Glasbene matice Ljubljana (*Zgodovina, spomin, dediščina: ljubljanska Glasbena matica do konca druge svetovne vojne*) zapiše Nataša Cigoj Krstulović, je društvo vse od ustanovitve leta 1872 razvilo pomembne silnice glasbenega življenja Slovencev: imelo je največjo slovensko glasbeno založbo in koncertno poslovalnico, odbor je spodbudil ustanovitev prvega civilnega koncertnega orkestra (prve Slovenske filharmonije; 1908), glasbenega konservatorija in Folklornega inštituta. Glasbena matica je v svojih vrstah združevala ljubiteljske in poklicne glasbenike, med društvene člane so že ob ustanovitvi pristopile pomembne osebe slovenskega javnega življenja, ugledni ljubljanski meščani, pa tudi kulturniki iz drugih slovenskih krajev, s pomočjo katerih je društvo nadvse pomembno sooblikovalo tako glasbeno kot širšo kulturno podobo Slovencev.

S pomočjo prispevkov domačih in tujih raziskovalcev šesta monografija serije *Studia musicologica Labacensia* osvetli delovanje primerljivih glas-

benih ustanov doma in v tujini. V ospredje zanimanja postavlja odnos med ljubiteljsko in profesionalno kulturo, ki je ne le pri nas, temveč tudi drugod odločilno zaznamoval glasbeno institucionalno delovanje v dolgem 19. stoletju. Friedhelm Brusniak (Würzburg) predstavi izjemen pomen enega izmed osrednjih nemških pevskih društev Nemške pevske zveze (DSB), ustanovljene leta 1862 v Coburgu, Hartmut Krones (Dunaj) v svojem prispevku opozori na politične razlike med »levimi« in »desnimi« amaterskimi zbori in njihovimi političnimi cilji v 19. stoletju na Dunaju, serijo člankov, ki svojo pozornost namenjajo v 19. stoletju nadvse razširjenemu zborovskemu delovanju v nemško govorečih deželah, pa s svojim prispevkom o kulturnem in političnem pomenu nemških moških pevskih zborov zaokroža Helmut Loos (Leipzig).

Vprašanj, povezanih z nacionalnimi identifikacijami, ki v drugi polovici 19. stoletja vse bolj zaznamujejo do tedaj izrazito transnacionalno srednje- in vzhodnoevropsko kulturno okolje, se dotikajo prispevki ukrajinske kolegice Lube Kijanovske (Lvov) ter poljskih kolegov Terese Mazepe (Rzeszów) in Mirosława Dymona (Rzeszów), Danutė Petrauskaitė (Vilna) ter Michala Ščepána (Bratislava). Prispevka Lane Šehović (Sarajevo) in Nade Bezić (Zagreb) obravnavata nekatera osrednja glasbena društva v Sarajevu in Zagrebu. Posebno pevsko društvo Kolo je bilo tesno povezano z Glasbeno matico Ljubljana. Tako med 20 ustanovnimi člani, ki jih sestavljajo slovenski politiki, glasbeniki in drugi rodoljubi, najdemo tudi omenjeno zagrebško društvo. Tesne povezave med tedanjimi slovanskimi društvi so v ospredju zanimanja Viktorja Veleka (Ostrava), ki se v svojem članku posveča delovanju Mateja Hubada v okviru glasbenega življenja slovanskih društev na Dunaju. Mednarodni okvir društvenega delovanja pa s slikovitima opisoma dopolnjujeta prispevka Nialla O'Loughlina (Loughborough) in Wolfganga Marxa (Dublin), ki natančneje izrišeta okvire društvenega delovanja v Londonu oz. na Irskem.

Drugi del monografije se posveča društvenemu delovanju na Slovenskem, s posebno pozornostjo na delovanje Glasbene matice Ljubljana. Katja Škrubej (Ljubljana) v svoji nadvse temeljiti obravnavi formalnopравnih okvirov društvenega delovanja prikaže nekatere kontinuitete in prelome v povezavi z ustavnimi in zakonskimi spremembami v Habsburški monarhiji po marčni revoluciji (med njimi Zakona o lokalni samoupravi, Zakona o društvenem pravu itd.). Podrobnejšo sliko o delovanju posameznih društev si lahko bralec ustvari po skrbni obravnavi ptujskih glasbenih društev v drugi polovici 19. stoletja ter njihovem vplivu na Glasbeno matico Ptuj, ki

ga izdatneje osvetli Darja Koter (Ljubljana). Luisa Antoni (Trst) pa se v svojem prispevku osredotoči na delovanje nekaterih glasbenih ustanov v multinacionalnem tržaškem kulturnem okolju dolgega 19. stoletja. Dva izmed člankov namenjata svojo pozornost mariborskemu društvenemu delovanju: Vlasta Stavbar (Maribor) z natančnim zgodovinskim orisom z vključitvijo nekaterih doslej manj znanih virov podrobno predstavi začetke delovanja Slovanske čitalnice v Mariboru, Manja Flisar Šauperl (Maribor) pa pozornost nameni vsestranskemu delovanju Glasbene matice Maribor med letoma 1919 in 1948. Delovanja omenjenih glasbenih društev seveda ne bi bilo brez prispevka pomembnejših glasbenih osebnosti. Še posebej izdaten je bil v tem pogledu prispevek nekaterih tujih glasbenikov pri nas, kar v svojih prispevkih prikažejo raziskovalci projekta ARRS z naslovom *Pri-tok glasbenikov na Slovensko v dolgem 19. stoletju – njihov vpliv in integracija*: Maruša Zupančič (Ljubljana), Jernej Weiss (Ljubljana / Maribor) in Matjaž Barbo (Ljubljana). Doslej manj raziskano področje delovanja Glasbene matice Ljubljana, razvoj glasbenoteoretičnih predmetov vse od ustanovitve glasbene šole in Konservatorija pri Glasbeni matici Ljubljana do vključno ustanovitve Akademije za glasbo v Ljubljani, pa je v svojem prispevku podrobneje obravnava Katarina Zadnik (Ljubljana).

Tako se pričujoča monografija ne osredotoča le na posamezne segmente delovanja Glasbene matice, temveč želi z na različna področja segajočimi raziskavami uveljavljenih slovenskih in tujih raziskovalcev povleči vzporednice s primerljivim društvenim delovanjem v mednarodnem prostoru. Posebno pozornost namenja prispevku nekaterih osrednjih glasbenih osebnosti, ki so bile v vse bolj razgretem ozračju s konca 19. stoletja sposobne prestopiti rubikon društveno-ideoloških delitev in v praksi združiti sicer konkurenčno delovanje omenjenih ustanov. Tovrstne povezave namreč pod vprašaj postavljajo še en precej trdovraten koncept polpretekelega slovenskega glasbenega zgodovinopisja, in sicer polarizacijo društvenega delovanja na nacionalni osnovi. To pogosto slika predvsem nekatera starejša glasbenozgodovinska literatura, pa vendar praktični zgledi, poleg za tisti čas značilnih nasprotovanj, izkazujejo tudi številne tesne društvene vezi, tako v poustvarjalnosti kot na drugih področjih glasbenega delovanja. Prav s tovrstnim požrtvovalnim, na številna področja segajočim delom, značilnim za takrat v večini amatersko glasbeno kulturo, je posameznim glasbenikom pri nas v 19. stoletju uspelo postaviti temelje institucionalnim okvirom društvenega delovanja in tako pomembno prispevati k postopni profesionalizaciji glasbenega življenja na Slovenskem.